

UCHWAŁA

Dnia 13 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Monika Koba

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku Z. S.
o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi prawnemu,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 13 maja 2016 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Ś.
postanowieniem z dnia 19 stycznia 2016 r.,

"1. Czy postępowanie opiekuńcze nieprocesowe regulowane treścią przepisów art. 590 k.p.c. i następne jest właściwym trybem dla dochodzenia roszczenia, którego przedmiotem pozostaje wynagrodzenie opiekuna prawnego po śmierci osoby, nad którą sprawowano opiekę (art. 597 k.p.c.)?"

2. Czy spadkobiercy osoby, nad którą sprawowano opiekę, są zainteresowanymi w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c.?"

3. Czy Sąd ma obowiązek ustalania i następnie wezwania do udziału w sprawie na podstawie art. 510 § 2 k.p.c. spadkobierców osoby, nad którą sprawowano opiekę, na potrzeby postępowania toczącego się na podstawie art. 597 k.p.c. w przedmiocie wynagrodzenia opiekuna prawnego?"

podjął uchwałę:

1. O wynagrodzeniu opiekuna prawnego sąd orzeka w postępowaniu nieprocesowym (art. 597 k.p.c.) także wtedy, gdy opiekun wystąpi o przyznanie mu wynagrodzenia po śmierci osoby, nad którą sprawował opiekę.

2. Zainteresowanymi w sprawie o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi są spadkobiercy osoby, nad którą sprawował opiekę (art. 510 § 1 k.p.c.). Jeżeli okaże się, że nie są oni uczestnikami postępowania, sąd wezwie ich do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 24 września 2015 r., wydanym w sprawie z wniosku Z. S. o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi prawnemu, Sąd Rejonowy w W. przyznał i nakazał wypłacić Z.S., jako opiekunowi prawnemu, z majątku całkowicie ubezwłasnowolnionej A. Z., zmarłej dnia 26 listopada 2014 r., kwotę 18.000 zł tytułem wynagrodzenia za sprawowanie opieki nad nią, a w dalszej części wniosek oddalił. Postępowanie zostało przeprowadzone bez udziału spadkobierców A. Z., chociaż wnioskodawczyni wskazała jako jego uczestnika brata zmarłej – H. W. i twierdziła, że być może istnieją jeszcze inne osoby zainteresowane rozstrzygnięciem w sprawie. Sąd Rejonowy nie ustalał kręgu spadkobierców zmarłej, a przesłuchany w charakterze świadka H. W. podał, że jest uprawniony do dziedziczenia ale nie miał wiedzy na temat sposobu rozrządzenia spadkiem.

Wnioskodawczyni zaskarżyła postanowienie Sądu Rejonowego apelacją w części oddalającej jej wniosek. Zakwestionowała ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego i pogląd, że usprawiedliwione jest przyznanie jej wynagrodzenia za okres jedynie ostatnich trzech lat sprawowania opieki, w wysokości ustalonej przez Sąd Rejonowy. W ocenie skarżącej takie stanowisko prowadzi do naruszenia art. 162 § 1 k.r.o. Apelująca wniosła o przyznanie jej i wypłacenie z majątku A. Z. dalszego wynagrodzenia za sprawowanie opieki w kwocie 30.500 zł, z dochodzonych pierwotnie 60.000 zł.

Przy rozpoznaniu apelacji wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego powstało zagadnienie prawne przytoczone w sentencji, które Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 19 stycznia 2016 r., przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia

Sąd Okręgowy stwierdził, że art. 597 k.p.c. reguluje tryb postępowania w sprawie, w której sąd decyduje o upoważnieniu opiekuna prawnego do pobrania wynagrodzenia z dochodów lub majątku osoby pozostającej pod opieką, bądź o wypłaceniu mu wynagrodzenia ze środków publicznych. Podstawa materialnoprawna roszczenia rozpoznawanego w postępowaniu regulowanym tym przepisem wynika z art. 162 k.r.o., który upoważnia opiekuna do dochodzenia

wynagrodzenia także po ustaniu opieki, a do tego dochodzi *ex lege* również na skutek śmierci osoby, dla której ją ustanowiono. Z art. 597 § 1 k.p.c. wynika, że sposobem zaspokojenia roszczenia opiekuna może być wypłata środków z „majątku osoby podlegającej opiece”, ale z chwilą śmierci tej osoby jej prawa i obowiązki majątkowe przechodzą na spadkobierców (art. 922 § 1 k.c.). Sąd Okręgowy wskazał, że w takiej sytuacji powstaje wątpliwość, czy art. 597 § 1 k.p.c., w którym mowa o majątku osoby, dla której ustanowiono opiekę, odnosi się także do spadku po takiej osobie oraz czy wynagrodzenie może być dochodzone na podstawie przepisów o postępowaniu nieprocesowym, regulujących sprawy z zakresu opieki (art. 590 i n. k.p.c.) i wyraził pogląd, że przepisy tego postępowania stosowane są w sprawach dotyczących zaspokojenia potrzeb osoby, nad którą sprawowana jest opieka, natomiast roszczenie o wynagrodzenie opiekuna prawnego po ustaniu opieki na skutek śmierci, stanowi cywilnoprawny, majątkowy obowiązek zaspokajany ze spadku (art. 1030 k.c.). Nie jest to obowiązek, który na podstawie przepisów szczególnych przechodziłby na konkretne osoby, niezależnie od tego czy są spadkobiercami. W skład spadku niewątpliwie wchodziły koszty ostatniej choroby, poprzedzającej śmierć spadkodawcy i tak samo koszty nieopłaconej opieki wykonywanej przez opiekuna prawnego.

Roszczenie opiekuna prawnego o przyznanie mu wynagrodzenia za opiekę nie może być po śmierci osoby, dla której go ustanowiono zaspokojone z jej dochodów, bo i do nich prawo uzyskują spadkodawcy, a wypłata ze środków publicznych następuje na podstawie przepisów o pomocy społecznej celem zaspokojenia bieżących, niezbędnych potrzeb osoby, dla której ustanowiono opiekę, by umożliwić jej życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. Dz.U. z 2015, poz. 163 ze zm.).

W ocenie Sądu Okręgowego, gdyby przyjąć, że o wynagrodzeniu należnym opiekunowi prawnemu a ustalonym już po śmierci osoby poddanej opiece należy orzekać w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 597 § 1 k.p.c., to powstaje znowu wątpliwość, czy spadkobiercy tej osoby są zainteresowani w sprawie w rozumieniu art. 510 k.p.c. W uchwale z dnia 28 marca 2014 r., III CZP

6/14 (OSNC 2015, nr 1, poz. 5) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w postępowaniu o przyznanie wynagrodzenia kuratorowi osoby częściowo ubezwłasnowolnionej ze środków publicznych zainteresowanym jest gmina, na której spoczywa obowiązek jego wypłaty. Zainteresowanie uczestnictwem w postępowaniu nieprocesowym może być bowiem wyznaczone także wynikiem postępowania, w którym na osobę trzecią nałożono określony obowiązek, co wskazywałoby na konieczność uznania za uczestników postępowania o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi osoby, na których ostatecznie będzie spoczywał obowiązek jego wypłacenia. Ustawodawca nie przewidział wprawdzie konieczności udziału osób zainteresowanych stanem majątku spadkodawcy w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 597 § 1 k.p.c., ale w ocenie Sądu Okręgowego należy jednak przyjąć, że wobec braku odrębnego uregulowania tej kwestii (tak jak w art. 596 k.p.c.), na sądzie ciąży obowiązek dbania, by zainteresowani zostali wezwani do udziału w sprawie na podstawie art. 510 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Okręgowy trafnie wskazał na art. 162 k.r.o., jako materialnoprawne źródło roszczenia opiekuna o przyznanie mu wynagrodzenia za sprawowanie opieki. Przepis ten w brzmieniu obowiązującym do dnia 13 czerwca 2009 r. ustanawiał jako zasadę nieodpłatność opieki, od której ustawodawca odstąpił ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 220, poz. 1431). W znowelizowanym art. 162 § 1 k.r.o. ustawodawca przyjął, że na żądanie opiekuna sąd opiekuńczy przyznaje mu stosowne wynagrodzenie okresowe albo wynagrodzenie jednorazowe w dniu ustania opieki lub zwolnienia go od niej. Wynagrodzenie opiekuna powinno być pokrywane z majątku osoby poddanej opiece lub jej dochodów, a w ich braku – ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej (art. 162 § 3 k.r.o.). Równocześnie ustawodawca zmienił art. 597 k.p.c. i w § 1 tego przepisu określił sposób orzekania przez sąd o wynagrodzeniu opiekuna, a w § 2 wskazał, że wynagrodzenie jest mu wypłacane dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia o jego przyznaniu. Stosownie do art. 597 § 1 k.p.c. w postanowieniu o przyznaniu opiekunowi wynagrodzenia sąd upoważnia go do pobrania go z dochodów lub majątku osoby pozostającej pod opieką bądź ustala,

że wynagrodzenie ma być wypłacone ze środków publicznych. Przywołane przepisy na podstawie art. 175 k.r.o. stosuje się do opieki nad osobą całkowicie ubezwłasnowolnioną.

Opiekuna dla ubezwłasnowolnionego ustanawia sąd opiekuńczy i tenże sąd nadzoruje sposób, w jaki opiekun wywiązuje się z obowiązków oraz orzeka o przyznaniu mu wynagrodzenia. Sprawy te załatwiane są w postępowaniu opiekuńczym prowadzonym w trybie nieprocesowym (art. 568-578¹ i 590-598 k.p.c.), zarówno wtedy, gdy opiekun zażąda wynagrodzenia okresowego w czasie sprawowania opieki, jak i wtedy, gdy ubiega się o wynagrodzenie jednorazowe po jej ustaniu lub zwolnieniu go z funkcji. Obie te sytuacje ustawodawca potraktował jednakowo, a powierzenie sądowi opiekuńczemu kompetencji do określenia wynagrodzenia opiekuna zarówno w czasie sprawowania opieki, jak i po jej ustaniu, jest uzasadnione tym, że sąd ten ma pełne rozeznanie w zakresie obciążeń opiekuna, jak i w sposobie wykonywania przez niego obowiązków. Tego rodzaju żądanie opiekuna pozostaje w związku z wykonywaniem funkcji powierzonej mu przez sąd, o wynagrodzeniu za sprawowanie której musi on konstytutywnie orzec. Skoro oznaczenie wynagrodzenia opiekuna należy do sądu opiekuńczego, to nie jest możliwe zaspokojenie roszczenia opiekuna o wypłacenie mu wynagrodzenia, niezależnie od tego, z jakiej masy majątkowej miałyby to nastąpić, przed wydaniem przez sąd opiekuńczy stosownego orzeczenia i jego uprawomocnieniem się. Postępowanie przewidziane w art. 597 k.p.c. jest zatem właściwe do wydania orzeczenia o przyznaniu wynagrodzenia opiekunowi także po śmierci osoby, nad którą sprawował opiekę.

Krąg podmiotów, które powinny brać udział w postępowaniu nieprocesowym musi być określany zgodnie z art. 510 § 1 k.p.c., według którego zainteresowanym w postępowaniu nieprocesowym jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania. Zainteresowanie to zwykle wynika z potrzeby wiążącego uregulowania stosunków prawnych, w których występuje osoba mająca korzystać z tego statusu. Ubiegający się o przyznanie mu wynagrodzenia opiekun występuje w roli wnioskodawcy w sprawie prowadzonej na podstawie art. 597 k.p.c., ale zainteresowaną wynikiem tego postępowania jest niewątpliwie każda osoba, której praw dotyczy wynik postępowania, czy to bezpośrednio, czy też pośrednio.

Interes spadkobierców osoby poddanej opiece w uczestniczeniu w postępowaniu, w którym ma być wydane orzeczenie ustalające wysokość wynagrodzenia opiekuna wynika z tego, że przyznane wynagrodzenie będzie podlegało zaspokojeniu z majątku pozostałego po osobie poddanej opiece, który to majątek z chwilą jej śmierci zyskał status spadku. W uchwale z 28 marca 2014 r., III CZP 6/14 (OSNC 2015, nr 1, poz. 5), Sąd Najwyższy przyjął, że w postępowaniu o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi osoby ubezwłasnowolnionej zainteresowana jest gmina, na której spoczywa obowiązek wypłaty wynagrodzenia ze środków publicznych. Na tej samej zasadzie w postępowaniu tym powinni uczestniczyć spadkobiercy osoby poddanej opiece, gdy roszczenie opiekuna będzie zaspokajane z majątku, do którego uzyskali uprawnienia.

Skoro zainteresowanymi w sprawie o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi osoby ubezwłasnowolnionej po jej śmierci pozostają spadkobiercy tej osoby, to należy przyjąć, że sąd opiekuńczy ma obowiązek ustalania ich kręgu celem określenia osób zainteresowanych w sprawie na podstawie przepisów ogólnych, tj. art. 510 § 2 k.p.c. W rozważanej sytuacji nie mogą mieć zastosowania zasady wyznaczania kręgu uczestników postępowania określone w art. 596 k.p.c., przede wszystkim dlatego, że ustawodawca przewidział stosowanie tego przepisu w postępowaniu prowadzonym w celu zbadania rachunku końcowego z opieki (art. 172 k.r.o.), natomiast dla postępowania o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi prawnemu nie stworzył unormowania szczególnego względem art. 510 § 1 i 2 k.p.c. Zatwierdzenie rachunku przez sąd opiekuńczy nie wyłącza odpowiedzialności opiekuna za szkodę wyrządzoną nienależytym sprawowaniem zarządu majątkiem (art. 167 § 2 k.r.o.), co oznacza, że osoby zainteresowane zatwierdzeniem sprawozdania, które nie brałyby udziału w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 172 k.r.o., nie są pozbawione możliwości dochodzenia roszczeń przeciwko opiekunowi. Tymczasem prawomocne przyznanie opiekunowi wynagrodzenia upoważnia go do zaspokojenia roszczenia o wypłacenie wynagrodzenia z majątku pozostałego po osobie poddanej opiece lub ze środków publicznych, bez możliwości kwestionowania stanowiska co do zasadności tego roszczenia.

Postępowanie o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi osoby ubezwłasnowolnionej powinno przebiegać sprawnie, tak by bezzwłocznie zaspokojone zostały usprawiedliwione roszczenia opiekuna mające podstawę w art. 162 § 1 k.r.o. Dążenie do zrealizowania tego postulatu nie może jednak przesłonić potrzeby zagwarantowania ochrony w toczącym się postępowaniu praw osób, które pozostają zainteresowane jego wynikiem (art. 510 § 1 k.p.c.). Trzeba podkreślić, że gdyby sąd opiekuńczy miał trudności z ustaleniem kręgu spadkobierców osoby poddanej opiece, postępowanie może toczyć się z udziałem ustanowionego przez sąd spadku kuratora spadku (art. 666 k.p.c.) albo - jeśli spadkobiercy osoby poddanej opiece są znani z tożsamości, ale nieznanymi z miejsca pobytu - kuratorów dla nieznanymi z miejsca pobytu - art. 510 § 2 zdanie trzecie k.p.c.

Biorąc powyższe pod uwagę, na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

kc

aj